

Andersen

A CSALOGÁNY

színpadra alkalmazta: **Zalatnay Edith**

Bemutató: Soltis Lajos Színház, 2001.

zenéjét szerezte: Borsos Miklós

A CSALOGÁNY: (fent ül a magasban és...)

Sok-sok éve történt, de éppen ezért érdemes meghallgatni ezt a történetet, mielőtt mindenki elfelejtené. A kínai császárnak volt a legpompásabb palotája az egész világon. Kívül-belül finom porcelán volt az egész. Nagyon drága, de olyan törekeny, hogy mindenkinek nagyon vigyáznia kellett, ha hozzáért. A kertben a legcsodálatosabb virágok nyíltak, s a legpompásabbakra ezüstcsengettyűket kötöztek, és ezek szóltak is, nehogy valaki elmenjen mellettük anélkül, hogy észre ne venné őket. Hát igen, a császár kertjében mindent olyan művészien kiokoskodtak! És ez a kert olyan messzire nyúlt, hogy maga a kertész sem ismerte a végét. Ha az ember egyre beljebb haladt benne, eljutott egy gyönyörű erdőbe, közepében magas fákkal és mély tavakkal.

Az erdő elnyúlt egyenesen a kéklő és mélységes tengerig, ahol nagy hajók vitorlázhattak el egészen a fák ágai alá.

Ezek között az ágak között lakott egy csalogány, aki olyan gyönyörűen dalolt, hogy még a szegény halász is - akinek pedig sok dolga volt - megállt és felfigyelt, ha éjnek idején meghallotta az énekét.

A világ minden tájáról érkeztek utazók a császár városába, és megcsodálták a palotát, meg a kertet is, de ha meghallották a csalogányt, mindnyájan azt mondták:

- Ez ér a legtöbbet!

A csalogányról meséltek az utazók, amikor hazaérkeztek, és a tudósok könyveket írtak a városról, a palotáról és a kertről, de a csalogányt magasztalták mindenekfölött!

Ezek a könyvek bejárták az egész világot, köztük egynéhány eljutott egyszer a császárhoz is...

CSÁSZÁR: *(Olvas, hűmmög, elégedetten mosolyog...)*

"De mégiscsak a csalogány ér a legtöbbet! Hát ez meg mi? A csalogány?! Hiszen azt nem is ismerem. Ilyen madár van az én császári birodalmamban? Sőt egyenesen az én kertemben? Erről sohasem hallottam! Hogy ilyet könyvből kell olvasnom! Jöjjön elém a kamarás!

CSALOGÁNY:

A kamarásról azt kell tudnunk, hogy ha valaki alacsonyabb rangú volt, mint ő, és mégis szólni mert hozzá, mindössze annyit felelt...

KAMARÁS: *(belép)*

Ppp!

CSALOGÁNY:

Ez pedig nem jelent semmit!

CSÁSZÁR:

Állítólag van itt egy rendkívül érdekes madár, csalogánynak hívják. Ezek a könyvek itt azt írják, ez ér a legtöbbet az én nagy birodalmamban. Miért nem szóltak nekem erről soha egy szót sem?

KAMARÁS:

Soha még a nevét sem hallottam eddig Felség! Még soha nem mutatták be az udvarnál!

CSÁSZÁR:

Azt akarom, hogy ma este eljöjjön és énekeljen nekem! Az egész világ tudja, mim van nekem, csak én nem tudom!

KAMARÁS:

Soha nem hallottam még a nevét sem, de megkeresem, megtalálom! *(Ki)*

(Császár merengve ül a trónon)

NÉP: *(Keresik a csalogányt)*

Csalogány! Hol lehet? Láttad? Megvan már? stb.

KAMARÁS:

Felség! Az egész palotát végigjártam, de bárkivel találkoztam, senki nem hallott semmit a csalogányról Császári felséged csak nem hiszi el, amit itt össze-vissza firkálnak?! Csupa kitalálás az egész, amivel teletömik a könyveket!

CSÁSZÁR:

De ezt a könyvet, amelyikben épp olvastam, a nagy hatalmú japán császár küldte nekem, így hát nem állhat benne valótlanosság. Hallani akarom a csalogányt! Itt legyen ma estére! Legmagasabb kegyemben lesz része. És ha nem jön, akkor az egész udvar hasát megtapostatom vacsora után!

KAMARÁS:

Csing-pe!

NÉP:

Megtaláltad? Hol lehet stb..

Fény.

KAMARÁS:

Hé te! Nem ismered a csalogányt?

KONYHALÁNY:

Ó, istenem, persze hogy ismerem a csalogányt. Bizony az aztán gyönyörűen tud énekelni! Megengedték nekem, hogy minden este elvigyem szegény beteg anyámnak a maradékot a császár asztaláról. Anyám odalent lakik a tengerparton, és amikor fáradtan visszafelé jövök, megpihenek az erdőben. Olyankor hallom énekelni a csalogányt. Könnyek szöknek tőle a szemembe, és úgy érzem, mintha az anyám csókolna meg.

KAMARÁS:

Ide figyelj! Állandó állást szerzek neked a konyhán, és engedélyt is, hogy láthasd a császárt evés közben, ha el tudsz vezetni a csalogányhoz, mert ezt a madarat meghívta a császár ma estére.

KONYHALÁNY:

Szívesen elvezetlek, uram, a csalogányhoz!

Erdő.

*(Vonul az udvari nép az erdőben a kamarás után.)
(Tehénbögés.)*

NÉP:

Ó! Megvan! Érdekes, milyen erő lakozik egy ilyen kis állatban! Egészen bizonyos, hogy már régebben is hallottam..

KONYHALÁNY:

Nem ezek csak tehenek. Még messze vagyunk attól a helytől, ahol a csalogány él.

(Békabrekegés.)

NÉP:

Gyönyörű! Most már én is hallom. Úgy cseng-bong, mint csupa kis templomi harang...

KONYHALÁNY:

Nem, ezek békák. De azt hiszem, most már nemsokára meghalljuk.

(Csalogány megszólal.)

Ez az! Hallgassák csak! És ott ül, ni!

KAMARÁS:

Lehetséges ez? Sohasem képzeltem volna, hogy ilyen! Milyen egyszerű teremtés!

NÉP:

Úgy látszik, elvesztette a színét a nagy izgalomban, hogy ilyen sok előkelőséget lát maga körül! Éppen olyan csengése van, mint az üvegharangoknak! És nézzétek csak azt a kis torkát, hogyan erőlteti! Érdekes, hogy régebben sohasem hallottunk róla! Nagy sikere lesz az udvarnál.

KONYHALÁNY:

Kis csalogány! A mi legkedvesebb császárunk azt kívánja, hogy énekelj neki!

KAMARÁS:

Igen tisztelt kis csalogány! Van szerencsém meghívni ma estére, egy udvari ünnepélyre, ahol ön öcsászári felségét elragadó énekével elbűvöli majd.

CSALOGÁNY:

A zöldben hangzik a legjobban!... de azért szívesen veletek megyek.

Kastély.

CSALOGÁNY:

A fák közt már áttört a fény,
Száz virág nyílik, fákra fut a repkény
Az erdő az élet, s ha itt a tavasz,
Még százezer új élet fakad.

Idős fák és fiatalok
Szárnyas, négy lábú és kúszó állatok,
Az erdő a táplálék, a haza, a ház,
Az élet, az otthon, ki ránk vigyáz.

Ref: Nincs nálam boldogabb ezen a világon,
Nincs ellenségem, csak száz meg száz barátom.
Szabadságom az enyém, nem vehetik el,
Enyém az életem, sosem dobom el.

Szellő szárnyán száll az ének,
Száll egész a kéklő és mély tengerig
Szegény, vagy gazdag, mind engem hallgat
Én dalolok is, ha szívem megtelik.

Ref: Hiszen
Nincs nálam boldogabb ezen a világon,
Nincs ellenségem, csak száz meg száz barátom.
Szabadságom az enyém, nem vehetik el,
Enyém az életem, sosem dobom el!

CSÁSZÁR : *(sír a dal végén)*

Kis csalogány! Mert ilyen gyönyörűen énekeltél, megkapod tőlem az aranyapucsomat, a nyakadban viselheted!

NÉP: *(Tapsol, ujjong)*

CSALOGÁNY:

Köszönöm felség, de elegendő jutalmat kaptam. Könnyeket láttam a császár szemében, ennél drágább kincset nem ismerek. A császár könnyének csodatévő hatalma van. Isten a tudója, elegendő jutalmat kaptam.

NÉP:

Ez a legkedvesebb bók, amit el lehet képzelni!

CSÁSZÁR:

Most hát itt maradsz az udvarnál, kis csalogány, külön kalitkát kapsz, és hozzá az engedélyemet, hogy nappal kétszer, éjszaka egyszer kísértálhatsz! Olyankor tizenkét szolga áll a rendelkezésedre, akik selyemzsinóron fognak téged vezetni.

CSALOGÁNY:

De felség én...

CSÁSZÁR:

Azt akarom, hogy az egész város megtudja, hogy mim van nekem, és ha ketten találkoznak, az egyik csak annyit mondjon "csalo", és a másik azt felelje "gány"!

(Sötét, a csalogány éneke szomorúan megszólal.)

CSÁSZÁR:

Kis csalogány! Miért vagy olyan szomorú? Nem kapsz meg mindent? Már dalolni sem dalolsz nekem olyan szépen. Tőlem mindent megkaphatsz, csak szólnod kell. Nem értelek...

KAMARÁS: *(belép)*

Felség! A japán császártól ajándék érkezett!
Behozták a műcsalogányt.

CSÁSZÁR: *(odalép, elolvassa a nyakában a szalagot)*

"A japán császár csalogánya szegény a kínai császáréhoz képest!"

NÉP:

Igazi kis műremek! Gyönyörű!

CSÁSZÁR: *(játékmesterhez, aki a műmadarat hozta)*

Megkapod a császári főcsalogányhozó címet! Na! Most aztán együtt énekelhetnek! Micsoda ének lesz abból!

(Együtt próbálnak énekelni.)

JÁTÉKMESTER:

Nem ez a hibás! Ennek kitűnő a ritmusérzéke, egészen az én nevelésem!

CSÁSZÁR:

No jó, akkor énekeljen egyedül a műmadár.

MŰCSALOGÁNY: ("harmincháromszor" énekli el a dalt, amit a csalogány is énekelt, csak "gépzene")

Mindenki csodálattal hallgatja, az igazi csalogány eltűnik.

CSÁSZÁR:

Ez nagyon szép volt, de most az eleven csalogány is énekeljen egy kicsit... De hova tűnt?

KAMARÁS:

Ó! Felség! Úgy látszik, míg a műcsalogányt hallgattuk, a hálátlan állat megszökött! De azt hiszem joggal mondhatom, a legkülönb madár mégis a miénk!

JÁTÉKMESTER:

Felség! Ez a műcsalogány többet ér, mint egy igazi csalogány. Nem csak ami a külsejét, a sok gyönyörű gyémántot és zafírt illeti, hanem belül is különb. Mert látják uraim és mindenekelőtt Felséged! Az igazi csalogánynál sohasem lehet kiszámítani, hogy éppen mi következik, de a műmadárnál igen, hiszen minden meg van határozva előre! És így is lesz, sohasem másképpen! Meg lehet magyarázni, ki lehet nyitni, és meg lehet mutatni az emberi értelemnek, hogyan helyezkednek el a hengerek, hogyan forognak és hogyan következik egyik a másikból!

KAMARÁS:

Azt javaslom tehát, hogy az igazi csalogányt hálátlansága miatt űzzük el az országból, az egész birodalomból, a műcsalogányt pedig tartsuk nagy becsben, mert ő a legkülönb madár a földön.

CSÁSZÁR:

Én is így gondolom! Húzzák fel a műcsalogányt!

(Dal, fény)

Trónteremben bizonyos idő múlva.

A műcsalogány énekel, de egyszercsak megpattan benne valami.

CSÁSZÁR:

Mi történt?

JÁTÉKMESTER:

Felség nem tudom, de talán...

CSÁSZÁR:

A házi orvosomat!

ORVOS:

Sajnos felség, azt kell mondanom, nem tudom megcsinálni a madarat, hiszen én csak...

CSÁSZÁR:

Hívjátok az órást!

ÓRÁS:

Felség! Rendbe hoztam valamennyire a madarat, de nagyon kímélje felséged, mert a csavarjai elkoptak, lehetetlen úgy pótolni őket, hogy a muzsika hibátlan legyen.

CSÁSZÁR:

Rendben van. Elrendelem, hogy a műcsalogányt évente csak egyszer lehet meghallgatni...talán még az is sok lesz....

(a csalogány a magasban ül)

CSALOGÁNY:

Közben eltelt öt év. Az országot igazi nagy gyász érte, mert a császár, akit mindenki szeretett megbetegedett. Az a hír járta, hogy nemsokára meghal. A nép új császárt választott, és a régit mindenki elhagyta, új uralkodójukat üdvözlötték. A császár fáradtan és haloványan feküdt ágyában....

A császár ágya.

CSÁSZÁR:

Nem...nem...nem...

(fekete alak jelenik meg, kezébe veszi a császár aranykoronáját és kardját)

Ki vagy te?

HALÁL:

Én a halál vagyok, eljöttem érted.

(sötét alakok jelennek meg a félhomályban, szebb és csúnyább maszkok)

Látod? Ezek a te jó és rossz tetteid.

FEJ I:

Emlékszel? Felégettetél egy falut, mert elbújtattak egy férfit az ellenségeid közül. Mindenki meghalt.

CSÁSZÁR:

Kényszerítettek, hogy aláírjam azt a rendelkezést...

FEJ I:

Te vagy a császár!

CSÁSZÁR:

Zenét! Zenét! A nagy kínai dobot! Ne kelljen mindent meghallanom, amit mondanak!...

FEJ II:

Emlékszel? A Hold ünnepén egy koldusnak egy zacskó aranyat adtál. Azóta háza van és családja.

CSÁSZÁR:

Erre nem is emlékszem...Zenét! Zenét! Nem akarok...

FEJ III:

Emlékszel? A legjobb barátodat száműzted, pedig tudtad, hogy nem ő volt a hibás!

CSÁSZÁR:

Akkor még olyan fiatalok voltunk, később sokáig keresttem, de sosem bukkantam a nyomára!

FEJ II:

Meg sem győződteél róla, hogy igazak-e a vádak!

FEJEK:

Te voltál a hibás! Te voltál a hibás!

CSÁSZÁR:

Zenét! Zenét! Te kedves kis aranymadár, énekelj! Hát énekelj! Hiszen adtam neked drága kincseket és aranyat. Még az aranypapucsomat is a nyakadba akasztottam, énekelj hát, énekelj!

Felhangzik az igazi csalogány dallama, a halál elbűvölve hallgatja, a csalogány belép, elhallgat.

HALÁL:

Folytasd kis csalogány, folytasd!

CSALOGÁNY:

Jó, de akkor ideadod a szép aranykardot? Ideadod a császári aranykoronát?
Domboldalban temető,
Ott hol fehér rózsza nő
A kerítésnél orgonák nyílnak
Jázminok alatt anyókák sírnak.

R.: Egy apró temető vár,
Szélén csöpp kápolna áll.
Talán két lélek egymásra talál,
Mond, nem hiányzik halál?

Csak néha koppan egy kő,
Csöndes, néma temető.
Az élőknek itt halkán kell járni,
A holtak álmára jobb vigyázni!

HALÁL:

Ez az én legkedvesebb temetőm! (elmennek)

CSÁSZÁR:

Köszönöm, köszönöm te mennyei kis madár! Ismerlek jól. Téged üztelek ki az országomból, a birodalmamból. És te mégis elkergetted daloddal a gonosz arcokat az ágyamtól, a halált a szívemről. Hogyan tudnálak megjutalmazni?

CSALOGÁNY:

Már meg is jutalmaztál. Amikor először énekeltem neked, könnyeket csaltam ki a szemedből s ezt sohasem felejttem el. Ez az a drágakő, aminek az énekes szíve örül.

De most aludj! Légy erős, gyógyulj meg. Majd én énekelek neked!

A dal alatt a császár alszik, hajnalodik, majd reggel lesz.

Lehet, hogy az ember túlbecsüli magát.
Emlékszel, hogy mit mondott egykoron az apád?
A császár majd te leszel, hát tudd meg, hogy mit érsz!
Minden ember csak... te is csak egyszer élsz!

Ref: Kérlek nézz szét, lásd meg mi folyik itt!
Lásd meg, s tégy ellene valamit!
Nézz szét, nem ily csúf a világ,
Láss is, s talán nő még virág!

Ha hibázol, a hatalom magába szív,
mindenki a trónt akarja, rád nem hederít,
Most tegyél valamit, most, amíg lehet,
Ne hagyd, hogy börtönbe zárják lelkedet!

Az ifjúság: múlandó, kicsi ibolya,
E rohanó világban nem hallatszik sikolya,
Ébredj hát fel, a szemedet nyisd fel,
és biztos, hogy boldog lesz a reggel!

CSÁSZÁR:

Mindig nálam kell maradnod! A műadarat pedig pozdorjává töröm!

CSALOGÁNY:

Ne tedd! Hiszen megtett mindent, ami tőle tellett! Tartsd meg továbbra is! Én nem lakhatom a palotában, de hadd jöjjek el, amikor kedvem támad, és akkor este ott ülök majd az ágon, az ablaknál és énekelek neked, hogy vidám légy, meg hogy el is gondolkodjál. Énekelek majd a boldogokról, meg azokról is, akik szenvednek. Énekelek a jóról, meg a rosszról, amit eltitkolnak előled. A kis énekesmadár messzire elrepül, mindenfelé, a szegény halászhoz, a paraszt háza tetejére, mindenkihez, aki messze él tőled és az udvarodtól. Jobban szeretem a szívedet, mint a koronádat, de mégis a koronának is van valamilyen szent illata! Eljövök majd, és énekelek neked. De egyet meg kell ígérned...

A császár eddigre már teljes pompájában van, kardját magához szorítja.

CSÁSZÁR:

Mindent!

CSALOGÁNY:

Egyet kérek csak tőled: ne áruld el senkinek, hogy van egy kis madarad, aki
mindent elmond neked. Hidd el, jobb lesz így.

Csalogány el, császár kardját a melléhez szorítva áll, két szolga jön be.

CSÁSZÁR:

Jó reggelt!

- vége -